

TURUK

2019, Yıl/Year: 7, Sayı/Issue:18, ISSN: 2147-8872

TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received*: **18.08.2019**

Kabul Tarihi / *Date of Accepted*: **25.09.2019**

Sayfa / *Page*: **1-21**

Research Article / Araştırma Makalesi

Doi: <http://dx.doi.org/10.12992/TURUK801>

Yazar / *Writer*:

Prof. Dr. Nedim Bakırcı

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi
nedimbakirci@gmail.com

Yasemin Katı

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili
ve Edebiyatı ABD Doktora Öğrencisi
ebrar4406@hotmail.com

MALATYA HALK KÜLTÜRÜNDE GEÇİŞ DÖNEMLERİ İNANIŞ VE UYGULAMALARI

Öz

İnsan hayatında, üç önemli geçiş dönemi vardır: Doğum, evlenme ve ölüm. Bu geçiş dönemiyle ilgili inanç ve uygulamalar, insan yaşamında son derece önemli bir yere sahiptir. Anadolu'nun birçok yöresinde olduğu gibi geçiş dönemleriyle ilgili Malatya'da çeşitli inanış ve uygulamalar mevcuttur. Doğumda uygulanan pratikler, hayatın normale dönmesi, çocuğun daha sağlıklı olması, kötü ruhlardan korunması; sünnette uygulanan pratikler, çocuğa statü kazandırılması; evlenmede uygulanan pratikler, evliliğin sağlıklı ve mutluluk içerisinde geçmesi için yapılırken ölümle ilgili uygulamalar ise; ölünün öbür âleme geçişinin kolay olması, ruhunun geride kalanlara zarar vermemesi ve atalar ruhuna saygı için uygulanır. Kısacası geçiş dönemlerindeki inanç ve uygulamalarında amaç; insanın hayatın bir sonraki dönemine sağlıklı bir şekilde geçişini sağlamak ve insanı çeşitli tehlikelerden uzak tutmaktır.

Araştırmamızın konusunu, Malatya ili genelinde doğum, evlenme ve ölümle ilgili uygulamaların tasviri ve tahlili oluşturmaktadır. Veriler, katılımlı gözlem ve mülakat teknikleriyle elde edilmiş, betimleme metodu kullanılmıştır. Böylece Malatya ili genelindeki doğum, evlenme ve ölüm ile ilgili inanç ve uygulamaların, gelecek nesillere aktarılmasına ve kültür çalışmalarına katkı sunulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Malatya, geçiş dönemi, doğum, evlenme, ölüm.

TRANSITIONAL PERIODS IN MALATYA FOLK CULTURE BELIEFS AND PRACTICES

Abstract

In human life, there are three important transition periods: birth, marriage and death. Beliefs and practices related to this transition period have a very important place in human life. As in many regions of Anatolia, there are various beliefs and practices in transition in Malatya. The practices at birth include normalization of life, health of the child, protection from evil spirits; practices in circumcision, giving status to the child; while the practices applied in marriage are made for the healthy and happiness of the marriage to be carried out; it is applied for the easy passage of the dead to the other world, for the soul not to harm the rest of it, and to respect the spirit of the ancestors. In short, purposes of the beliefs and the practices during the transition periods are to ensure a healthy transition of the person to the next period of his life and to protect him from various dangers.

The subject of our research is the description and analysis of the practices related to birth, marriage and death in the province of Malatya. The data were obtained by participant observation and interview techniques and the description method was used. Thus, it is aimed to transfer the beliefs and practices related to birth, marriage and death to the future generations and contribute to the cultural studies in the province of Malatya.

Key Words: Malatya, transition period, birth, marriage, death.

GİRİŞ

“İnsanlığın bütün zamanlarında en yüksek değer olarak görülen hayatın aşamaları inanış ve uygulamalarla örülmüş, bu inanış ve uygulamalar da kuşaktan kuşağa aktarılan geleneksel törenlerin (ayinlerin, ritüellerin) meydana gelmesini sağlamıştır. Geçiş dönemleri etrafında oluşan inanış ve uygulamalarının kaynağında da hayata olan dayanılmaz ilgi yatmaktadır.” (Aça ve Yolcu, 2016: 435).

Sosyal bir varlık olan insanın, bir toplum içerisindeki yerini alması, varlığını kabullendirmesi açısından önemli dönüm noktaları bulunmaktadır. Geçiş dönemleri olarak adlandırılan doğum, sünnet, evlenme ve ölüm ile ilgili inanç ve uygulamalar toplumun sahip olduğu kültürel değerler

içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu inanç, uygulama ve pratikler çocuğun anne karnına düşmesinden doğumuna, büyüüp evlenmesine ve ölümüne kadar sürmektedir. Yaşama yalnız başına “Merhaba.” diyen insan, belirli bir yaş olgunluğundan sonra yalnız başına sürdürdüğü yaşamını, karşı cinsten birisi ile birleştirme kararı alır. Bu durum, hayatımızın ikinci önemli safhasını oluşturur. Tek başına hayat sahnesine düşen beşer ise, vakti geldiğinde yine yaşama veda edecektir ki, bu da son önemli safhayı yani ölüm safhasını oluşturmaktadır.

İnsanoğlu açısından en önemli dönemler olarak kabul edilen bu geçiş dönemleri ekseninde doğal olarak çeşitli adetler, töre ve törenler, gelenek ve görenekler oluşturulmuş, uygulanmış ve sürdürülmüştür.

Bu konuda Sedat Veyis Örnek, şu tespitlerde bulunur: “İnsan hayatında, bireyi etkileyen, onun sonraki yaşantısını belirleyen veya durumunu şekillendiren önemli dönüm noktaları bulunmaktadır. Doğum, evlenme ve ölüm olarak ifade edilen ve bir süreç içerisinde çeşitli uygulamalar etrafında seyreden bu dönüm noktaları “geçiş dönemleri” olarak isimlendirilmektedir. Birtakım inanç, örf ve adetler, çeşitli dinsel ve büyüsel uygulamaların etrafında şekillenen geçiş dönemlerinin amacı, kişinin karşılaştığı hastalık, yalnızlık, çaresizlik, korku ve olumsuzluklar gibi nedenlerden ötürü yeni durumunu belirlemek ve aynı zamanda da kişiyi bu süreçte etkilediğine inanılan tehlikelerden korumaktır. Geçiş dönemlerindeki adetler, gelenekler, töreler ve törenlerle bunların içerisindeki uygulamalar bir yörenin geleneksel kültürünün ana bölümlerini oluşturmaktadır.” (Örnek, 2000:131).

Geçiş dönemleri ekseninde, halk tarafından çeşitli inançlar oluşturulmuş ve geliştirilmiştir. İnançların büyük çoğunluğunu da batıl inançlar oluşturmaktadır. Bu doğrultuda inanç ve batıl inanç kavramlarının hangi anlamlarda kullanıldığına bakmak yararlı olacaktır. İnanç; “Bir düşünceye gönülden bağlı bulunma. Tanrı’ya, bir dine inanma, iman, itikat. İnanılan şey, görüş, öğretisi.” (TDK, 1998:1080), batıl inanç; “Doğüstü olaylara, gizli ve akıl dışı güçlere, kehanetlere aşırı derecede bağlı boş inanç, batıl itikat.” (TDK, 1998:245) şeklindeki tanımlarla karşılaşırız.

Geçmişte karşımıza çıkan çeşitli inanç ve uygulamaların yerini günümüzde, daha modern uygulamalar almış durumdadır. Dolayısıyla çaresiz durumda olan insanlar artık daha modern yollarla sorunlarının üstesinden gelmeye çalışmaktadırlar. “Bir şeylerin merak edilmesi, güçsüz kabul edilen varlıkların korunması için uygulanan onca pratik; bilimin gelişmesi, üstünlüğü ele geçirmesi sonucu ötelenmiş ve hurafe olarak algılanmıştır. Dünün dinsel ve büyüsel işlemleriyle yaşantılarını şekillendiren zihniyet ile bugünün bilimini, tıbbını ortaya koyan ayıdır. Dünün koşulları ve bilgi birikimiyle onlar yapılırken bugünün koşulları ve bilgi birikimiyle de daha bilimsel uygulamalar yapılmaktadır. Bunun için bir şey hakkında fikir beyan edilirken çağın, koşullarını dikkate almak doğru bir eylem olacaktır. Bugün ötelenen, hurafe olarak algılanan birçok şey, iki binli yıllardan önce yaşamın önemli parçasını oluşturmuş ve vazgeçilmezler arasında yer almıştır.” (Karaağaç, 2013: 99-100).

Bu çalışmanın konusunu, Malatya ilindeki geçiş dönemleriyle ilgili inanç ve uygulamalar ile bunların analizi oluşturmaktadır.

1. DOĞUM

Doğum, geçiş dönemlerinin birinci basamağını oluşturur. Çiftler evlendikten birkaç ay sonra, özellikle aile çevrelerinde hamilelik müjdesi beklentisi oluşmaya başlar. Çünkü doğacak çocuk neslin devamı, aile ocağının tütmeye devam etmesi anlamına gelmektedir. Kadının ailede saygınlık kazanmasına sebeptir. “Yeni evlenen çiftlerden kadının itibarı ve erkeğin gözündeki değeri, çocuk sahibi olması ile ilişkilendirilmiştir. Toplumda, evlenen çiftlerin ilk yıllarında çocuklarının olması beklenilmektedir. Evlenen çiftlerin çocukları olmaması durumunda kusur, çoğu zaman kadında aranmaktadır.” (Örnek, 1979:3-4). Beklenen müjde verilmediği ve zaman da geçmeye devam ettiğinde insanlar, çocuk olmayacak düşüncesi ve korkusu ile çareler aramaya başlarlar. Bu durum; geleneksel kültürde, halk hekimliği ilaçlarına dayalı çeşitli çarelere başvurulmasına, yoğun şekilde ziyaretlere, köy ebelerine gidilmesine, bazı inançların oluşmasına sebep olur.

Raşit Kısacık’a göre; “Evlenen çiftlerin evliliklerinin en geç 1-2 yılında çocukları olması beklentisi vardır. Bu süre içerisinde çocuk olmayınca, özellikle geleneksel kültürde halk hekimliği ilaçlarına dayalı çeşitli çarelere başvurulduğu, ziyaretlere, köy ebelerine gidildiği görülür. Bu uygulamaların yanı sıra doktora başvurular da artmıştır. Hamile kadına yörede; iki canlı, hamile, yerikli adları verilir. Hamileliğin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği, hamilelik süresi içerisinde doğacak çocuğun kız mı, oğlan mı olacağı; hamilenin yediği yiyecekler, baktığı, dokunduğu vb. ile ilgili olarak birçok uygulama ve inanışlar mevcuttur.” (Kısacık, 2011:135).

Geçiş dönemi olarak doğum; öncesi, anı ve sonrası olmak üzere üç bölüme ayrılabilir, şu şekilde sıralanabilir:

1.1. Doğum Öncesi

Hamileliğin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği yönünde sabırsız beklenti içerisine girenler, zaman geçtikçe ve beklentileri gerçekleşmedikçe kendilerince çeşitli inanç ve uygulamalara yönelirler. Kimi zaman da henüz evliliğin başında, iş zamana bırakılmadan bu inanç ve uygulamalara yönelmeler olmaktadır. Mesela; Henüz gelinlikle oturan gelinin kucağına, erkek çocuk verilir. Böylece gelinin, doğacak çocuğunun erkek olacağına inanılır. Çocuğu olmayanlar için toprak küpün içinde ateş yakıp kadının karın bölgesine onu yapıştırırlar. Küp, karnı vakum gibi içerisine çeker, böylece rahim dönmüş olur. Eğer rahim dönerse çocuğun olacağına, dönmezse olmayacağına inanılır. Bu işlem, yumurtalığını üşüttüğü için çocuğu olmayan kadına da uygulanır. Çocuğu olmayanlar için üç kere karın çekme işlemi yapılır. Bu konuda bilgisi olan kişi, çocuğu olmayan kadının karnını üç kere aşağıdan yukarıya doğru çeker ve ovalar (KK 1).

Çocuğu olmayanlara deve eti ve deve dili yedirilir (KK 3). Çocuğu olmayan bayanlar, Ali Dağı’na çıkarlar. Böylece çocuklarının olacağına inanırlar (KK6). Bir bebeğin emeklemesini ilk gören kadının yakın zamanda bebeğinin olacağına inanılır (KK 7). Çocuğu olmayan kadınlar, Malatya Sancaktar mezarlığında bulunan ve kırk dutu denilen iki ağacın arasından geçirilir. Toprak Tepe köyünde bulunan kırk taşı da çocuksuzların uğrak yerlerindedir. Çocuğu olmayan kadınlar özellikle Hasan Basri (Korucuk), Emir Ömer, Sıddı Zeynep, Zeynel Abidin, Somuncu Baba, Ahmet Turan, Ali Baba, Beş Kardeşler, Horasan Dede gibi türbelere götürülürler. Çocuğu olmayanlar burada elbiselerinden bir parça keserek yakındaki bir ağaca, çocuk dileğinde bulunarak bağlarlar. Kırk Kardeşler adlı mezarlığa giderek burada mevcut olan büyük bir taşın üzerine dilek tutarak

küçük taşlar yapıştırırlar. Bu kırk mezarın etrafını, nefeslerini tutarak ve içlerinden dilek dileyerek üç tur dönerler. Nefes almadan üç tur dönenin dileğinin, kabul olacağına inanılır. Kurban keserler. Türbelerin yakınlarında bulunan su kaynaklarının da çocuk sahibi olmak açısından şifa kaynağı olduğuna inanılır. Bu nedenle şifa niyetine, bu sulardan içilir. Bu ziyaretlerin sonunda çocuk olursa ve erkekse ziyaretinde bulunulan bu kişinin adını, çocuğa verirler. Tecde Mahallesi'nde bulunan ve Pir Ceviz denilen asırlık ceviz ağacı da çocuk sahibi olmak isteyenlerin ziyaret ettiği bir yerdir. Pir Ceviz'e, hasta ve çok zayıf çocukların şifa bulması ve al karısından korunması gibi sebeplerle de gidilir. Bu ziyaret ve işlemler genellikle erkek çocuk isteğiyle yapılmaktadır. Gelin yorganı kaplanırken de erkek çocuk olması dileğiyle yorganın üzerinde erkek çocuk yuvarlarlar (KK 5, KK 9, KK 10, KK 13).

Hamile kalamayan kadın için sağlık açısından; iki kadın sır sırta vererek sırayla birbirlerini sırtlarına alıp indirirler. Böylece çocuğu olmayan kadının belini çekmiş olurlar. Bu işlem sonunda hamile kalma beklentisi vardır. Çocuğu olmayan kadın, Hekimhan ilçesindeki Al Ocağı'na gider ve "Al'ım varsa çıksın gelsin." der. Neticede hamile kalacağını ümit eder. Bazen tedavi amaçlı alternatif tıbbı da başvurulur. Örneğin; Saman suda kaynatılır, çocuğu olmayan kadın, samanın buharına oturtulur. Böylece vücudundaki iltihabın söküleceğine ve hamileliğin gerçekleşeceğine inanır. Ebegümece, civanperçemi, aslanpençesi isimli bitkiler ayrı ayrı kaynatılır, suları kadına içirilir. Doğum yapan kadın, bir elmayı ısırır ve çocuğu olmayan kadına vererek onun yemesini sağlar. Hamileliğin oluşması beklentisi vardır (KK 13).

Çocuğu düşen kadınlar, eğer korkudan düşürüyorsa Al Ocağı'na götürülürler (KK 9). Kadının kirpikleri çiftleşmişse, hamile olduğu çıkarımı yapılır (KK 13).

Hamilelik gerçekleşikten sonra sıra çocuğun cinsiyetini tahmin etme işlemine gelmektedir. Bu merak doğrultusunda; hamile kadının ekşi yiyince kızının, tatlı yiyince oğlunun olacağına inanılır. "Ye ekşiyi, getir Ayşe'yi; ye tatlıyı, getir Hakkı'yı." denir (KK 1, KK 2, KK 10). Hamile kadının karnı 'sivri' olursa veya 'tatlılara' aş ererse çocuk erkek, karnı 'yuvarlak' ise veya 'ekşili ve acılı' yiyeceklere aş eriyorsa çocuk kız olur. Hamile kadının karnı büyükse, çocuğu kız olur. Hamile kadın güzelleştiyse çocuğun erkek, çirkinleştiyse kız olacağına inanılır. Rüyasında boynuna altın takılmışsa kızı, el bileğine altın takılmışsa oğlu olur. Rüyasında güneş görmüşse oğlu, ay görmüşse kızı olur. Kırdan toplanan çiğdem destesi bir metre kadar yüksekte atılır, eğer yere top bir şekilde düşerse oğlan, dağılırsa kız olacaktır. Minderlerden birisinin altına bıçak, diğerine makas konur. Habersizce gelen hamile kadın; makasa oturursa kız, bıçağa oturursa erkek çocuğu olacaktır. Hamileden sağılan bir damla süt, bir bardak suya damlatılır. Süt suyun içinde dağılırsa çocuk kız, dağılmaz da dibe çökerse erkek olacaktır (KK 5). Hamile bir kadın yerde çivi bulursa doğacak çocuğun erkek olacağına inanılır (KK 7). Yatır ziyaretlerinde hamile bayan vücudunun göbekten yukarısını kaşırsa çocuk erkek, göbeğinden aşağı bir yerini kaşırsa kız çocuğu olacağına inanılır. Yüzüğe ip bağlanır ve ipin ucundan tutularak yüzük, kadının yaşı kadar sallanır. El sabit bir şekilde durduktan sonra yüzük, daireler çizmeye devam ediyorsa doğacak çocuk kız, ileri geri hareket ediyorsa çocuk erkek doğacaktır. Pişirilecek olan hayvanın kellesi, ikiye ayrılmadan önce hamile olan bir kadın için niyet tutulur ve kelle ağız kısmından ikiye ayrılır. Üst çeneyi alt çeneye bağlayan kemiklerin ucunda et parçası varsa doğacak çocuk kız, kemikte bir şey yoksa doğacak çocuk erkek

olacaktır. Nevruz bitkisi iki parmak arasında ağzı aşağı çevrilerek döndürülür. İçindeki minik nevrüz düşerse, doğacak çocuk kız, düşmezse erkek olacaktır (KK13).

Doğacak bebeğin sağlığı ve ömrü ile ilgili inançlar da mevcuttur. Bu kaygı ile hamile kadınlar saçlarını kesmezler. Bunun sebebi saçları kesildiğinde doğacak çocuğun ömrünün kısa olacağına inanılmasıdır (KK 9, 10). Hamile kadın, tek başına odada kalmaz. Nedeni; karabasanların geleceği düşüncesidir. Hıdrellez günü dikiş dikilmez, ağaç, bitki kesilmez, canlı öldürülmez. Bunlar yapılırsa yeni doğacak bebekler, anasının karnında hıdrellez eğrisi olur. Hamile kadın ağır kaldırmaz. Ağır iş yapmaz. Banyoda, sıcak suyun içinde uzun süre durmaz. Aksi takdirde bebek erken doğabilir hatta ölebilir (KK 11).

Doğacak çocuğun dış görünüşüyle ilgili kaygılar ve meraklar da mevcuttur. Örneğin; hamile kadın aş erdiği sırada neye bakarsa doğacak çocuk ona benzer denilir. Mesela baykuşa, yılan, çirkinlere bakmamaya dikkat edilir. Çünkü bakıldığında çocuk bunlara benzer inancı vardır. Güzel çocuğa bakılırsa doğacak çocuğun da güzel olacağına inanılır. (KK 6, KK 11). Hamile kadının önünde bir şey yendiği zaman, ona mutlaka verilmesi gerektiğine inanılır. Çünkü verilmezse, doğacak bebeğin gözünün şaşığı olacağı ve annenin göğsünün şişeceği düşünülür (KK 6, KK 7).

Yörede hamilelikte kadının beslenmesiyle ilgili inançlar da söz konusudur. Bayanın canının istediği her şey ona yedirilir. Eğer istediği şey yedirilmez ise doğacak bebekte, annenin yiyemediği yiyeceğin şeklinin (izinin) çıkacağına inanılır. Hamileyken ayva yenilirse, bebeğin gamzeli olacağına inanılır. Hamileyken türbeye gidip herhangi bir yere dokunursan bebeğin vücudunun dokunduğu yerinde leke oluşur. Hamile kadın şeftali yerse, çocuğu tüylü olur. Hamile bir kadın, aş erdiği zaman neresini kaşırsa, doğacak çocuğun orasında leke çıkar (KK 8). Hamile veya emzikli kadının canı bir şey isterse; “Umu, Umma” olmuş denilir. Canının istediği şey bulunup getirilmeye çalışılır. Bulunamayan bir yiyecekse eğer, kadına kendi avucu yalattılır. Hamile veya emziklinin canının bir şey istemesi ve yiyememesi neticesinde göğsü şişerse ekşili ekmek iyice ısıtılır ve habersiz şekilde kadının sırtına bununla vurulur (KK 10, KK 12, KK 13). Hamile kadınlar saçlarını kesmezler. Bunun sebebi saçları kesildiğinde doğacak çocuğun ömrünün kısa olacağına inanılmasıdır (KK 10).

Doğum yaklaştıkça, çocuk için hazırlıklar da yoğunlaşır. Kızın kendi annesi, ilk torunu için evinde beşik donatır, bebek için yorgan, yastık, yatak, giysiler ve bezler hazırlanır. Doğumdan sonra beşik kızın koca evine götürülür (KK 1, KK 3, KK 6, KK 7, KK 13).

1.2. Doğum Anı

Doğum anı, ev halkının en telaşlı olduğu andır. Çok hızlı ve dikkatli şekilde hareket edilmelidir. Bu aşamada, Malatya ilindeki inanç ve uygulamalar şu şekildedir: kadının sancısı az olsun diye sırtına ve karnına sıcak bez konulur. Ateş yakılır ve doğum sancısı başlayan kadın, bu ateşin iyice yakınına getirilerek sancısını azaltmak amacıyla ısıtılır (KK 6). Doğum yaptırmak için, bu işte tecrübe sahibi yaşlı kadınlar hazır bulunur. Doğum esnasında anne adayının karın bölgesini ovalayarak “El benim elim değil, Fatıma Anamızın eli.” derler. O esnada evde bulunan hiç kimse, kollarını birbirine geçirmiş şekilde beklemez. Elbiselerin düğmeleri ilmekten çıkarılır. Böylece doğumun kolay olacağını düşünürler. Bu işi yapan kişiler artık iyice yaşlandıklarında; güvendikleri,

bu işi kendilerinden sonra yapacağına inandıkları bir kişiye el verirler. El alan kişi de artık doğum veya insanlara şifa dağıtma işini üstlenmiş olurlar (KK 7).

Al karısının doğum esnasında anne ve bebeğe zarar verebileceğine veya onun varlığı nedeniyle doğumun gerçekleşmeyeceğine dair inanışlar bulunmaktadır. Bu nedenle anne ve bebeğin, al karısından korunması için doğumun gerçekleştiği odaya bıçak, makas ve iğne konulmaktadır. Ayrıca ocak ve ziyaret yerlerinden getirilen kül ve toprak bir miktar suya katılmakta ve bu su, doğum yapacak kadının etrafına saçılmaktadır. Az bir kısmı da kadına içirilir. Ayrıca doğum esnasında, evdeki tüm eşyaların düzenli olmasına dikkat edilir (KK 4, KK 10).

Bebeğin göbeği hemen ebe kadın tarafından makasla kesilir, tuzlanır, bağlanır. Doğum müjdesini büyüklere verene para verilir. Doğumdan üç gün sonra anne ve bebeğe, başka kadınların yardımıyla banyo yaptırılır (KK 2, KK 5, KK 6, KK 7, KK 9).

1.3. Doğum Sonrası

Doğumun sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi ve bebek ile annenin arasındaki somut bağ olan göbeğin kesilmesinden sonra sıra, loğusa ile bebeğine yönelik inanç ve uygulamalara gelir. Şöyle ki; doğumdan sonra kadına, kesinlikle soğuk su verilmez ve doğum yaz mevsiminde de olsa anne, sağlık amacıyla kalın giydirilir. Loğusa (Dığasken) kadının ve çocuğun yastığı altına iğne, çuvaldız, kama, bıçak, vs. konursa 'al' basmayacağına inanılır. Doğum yapan kadın yedi gün, çocuğun yanından dışarı çıkmaz. Çıkarsa cinlerin gelip çocuğu götüreceğine ve başka bir çocukla değiştireceğine inanılır (KK 5). Karabasan'ın gelmemesi için yeni doğum yapan kadınların yatağının başına, Kur'anı Kerim bırakılır ve soğana çuvaldız batırılarak konulur (KK 7, KK 9). Kadın lohusayken kesilen et ve değirmenden gelen un eve alınmaz. Et ve un eve alınırsa, kadının çarpılacağına inanılır (KK 8). Sağlığına çabucak kavuşması için doğumdan hemen sonra kadına; un, pekmez ve bol tereyağıyla pişirilmiş kuymak yedirilir. Diğer gıdalar hemen verilmez (KK 13).

Doğumdan sonra göğsü şişen kadının göğsündeki şişliğin inmesi için çarşamba günleri, mavi bir bez yakılarak göğsünün etrafında gezdirilir. Doğumdan sonra sütü gelmeyen kadının göğsü çekilir. Başka bir kişi de habersiz bir şekilde arkasına geçerek sırtına vurur. Vururken de "Umdüğün bu muydu?" diye sorar ve sırtına vuran kişi, elinde tuttuğu ekmekten bir parça, bu anneye yedirir. Bir parça ekmek de kendi evinde yemesi için eline verilir (KK 1).

Bebeğin doğduğu gün ile ilgili inançlar ve sağlıklı olması için bazı uygulamalar mevcuttur. Dolunayda ve kutsal gecelerde doğan çocuk uğurludur, geleceği ışıktır. Dolunayda doğan kızlar ay gibi parlak ve güzel olur (KK 2, KK 11). Yeni doğan bebek, alnından ve ensesinden iki elle tutularak sallandırılır. Ardından, iki ayağından tutularak ters çevrilir ve bu sefer de iki kez bu şekilde sallandırılır. Böyle yapıldığı takdirde çocuğun, hayatı boyunca daha sağlıklı olacağı düşünülür (KK 4).

Bölgede çocuğun göbeği ile ilgili uygulama ve inançlar da yer almaktadır. Göbek, cami avlusuna gömülürse çocuk dindar, ahıra gömülürse hayvan sahibi, suya atılırsa huyu güzel olur. Evin içinde bir yere gömülürse, gözü dışarıda olmaz (KK 3, 6). Yeni doğan çocuğun göbek bağı nereye atılırsa, orayla ilgili bir meslek sahibi olacağına inanılır. Bu nedenle genelde, üniversite ve okullara atılır ki çocuk okusun ve bir meslek sahibi olsun. Bebeğin göbeği düştükten sonra, temiz

ve beyaz bir bez yakılarak mikrop kapmaması için göbeğin üzerine bırakılır. Doğumu yaptıran ebeye para verilir. Bu paraya, 'Göbek Akçesi' denir (KK 8, KK 10).

Malatya'da çocuğa isim vermek de oldukça ciddiye alınan bir uygulamadır. Bebeğin adını genellikle o civarda bulunan, özellikle akraba olan büyükler veya büyükanneler veya dedeler koyar. Ya da bebeğin annesi rüyasında aksakallı bir zattan bir isim işitir ve bu ismi bebeğine verir. Bazen de bebeğe çift isim verilir. Bu isimlerden birisini büyükler, diğerini anne babası koyar. Çocuk erkeğe, oğlan helvası yapılır ve dağıtılır. Bebeğin kulağına okunan ezandan sonra verilen isim, kulağına üç kez tekrarlanır (KK 9).

Doğduktan sonra yaşayamayan çocuklara "Tıpkı oldu." derler ve tıpkı çeşmesi denilen suda yıkarlar. Hekimhan'ın Güzelyurt beldesindeki Tıpkı/Tıpkı çeşmesine bu amaçla gidilir (KK 10). Tehlikelerden ve nazardan korumak için yeni doğmuş bebeklerin yastığının altına, cinler bebeği değiştirmesin diye cevşen konulur (KK 11). Yeni doğan bebeğe, nazardan korunması için kurşun dökülür, mum eritilir. Çocuğun boynuna ya da yakasına muska takılırsa çocuk, nazardan ve hastalıklardan korunacaktır (KK 13).

Bebeğin sağlıklı olması için pek çok uygulama yapılmaktadır. Boğmaca olan çocuğun boynuna sarımsak veya kabak çekirdeği asılırsa hastalığının geçeceğine inanılır (KK 1). Pişik olmaması ve yetişkin olduğunda terinin kokmaması için bebeği tuzlamak bazen, bebeğin ölümüyle sonuçlanmasına rağmen yeni doğan çocuklar tuzlanır; bazen de aynı işlem, balla yapılır (KK 2). Yeni doğan bebeğin ilerleyen yaşlarında, vücudundaki tüylerin az olması için bebek, su ile değil zeytinyağı ile yıkanır. Bebek doğduğunda gözlerinin beyaz kısmı sarımsak olur. Bunun geçmesi için çocuğun, yıkandığı suya altın atılır (KK 4). Bebek sancı çektiğinde çeşitli otlar kaynatılır, suyu içirilir. Yengeç yakalanır ve öldürülerek içinden çıkan sarı suyu çocuğa içirilir. Böylece bebeğin, sancıdan kurtulduğuna inanılır (KK 10). Bebeğin kör veya felçli olduğu anlaşılmışsa yedi mezarın toprağı birer avuç alınır. Suya katılarak bu suyla bebek yıkanır. İşlem sonunda, ya sağlığına kavuşması, ya da ölmesi beklenir (KK 12). Bebek, öllük denen kavrulmuş özel bir toprakla sarılır. Böylece sancı çekmez. Beyaz bir beze mum eritilerek damlatılır. Bu mumlu bez, bebeğin cinsel organının üstüne konulur. Böylece çişini giysisine yapması önlenmiş olur. Çiş, altındaki öllük toprağına gelir (KK 13).

Kırk sayısının, geçmişten günümüze inançlarda geniş bir yeri vardır. Kutsal kabul edilen sayılardan birisidir. Geçiş dönemlerindeki uygulamalarda da sıkça karşımıza çıkar. Çocuğu olan 40'lı bir kadınla, 40 günlük gelin olan birisi birbiriyle karşılaştığı zaman birbirlerine iğne verirler veya metal kaşık verirler. Bu işlem, 40'ları birbirine geçmesin diye yapılır. Yeni doğan bebeğin bulunduğu evin sokağından, 40 gün yeni evlenmiş gelin geçirilmez. Çünkü yeni evlenmiş gelinin doğacak çocuğunun, kısa olacağına inanılır (KK 4). Yakın bir evden cenaze çıkmışsa, kırk çıkmamış loğusayla çocuğu, cenaze oradan götürülürken dışarı çıkarılır, uzaklaştırılırlar. Bu uygulamalar kırk basmaması için yapılır. Çocuğun kırk çıkmadan tırnak kesilmez, kesilirse arsız olacağına inanılır (KK 3, KK 6). Yeni doğum yapmış kadın, kırk gün yalnız bırakılmaz. Çünkü Al Karısı'nın/ karabasanın geleceğine inanılır (KK 6, KK 9). Anneye ve bebeğe karabasanın gelmemesi için bebekler, kırk çıkmadan kapı eşiklerinden geçirilmez (KK 7). Kırklı kadının akşam ezanı okunana kadar lambası açık kalır, yoksa kırk basar. Yeni doğum olmuş ve 40'ı çıkmamış

evden dışarıya, komşuya; ateş, maya, vb. verilmez. Çünkü evin bereketinin kaçacağına inanılır (KK 9). Doğum yapmış bir kadın, nazar değmemesi için 40'ı çıkıncaya kadar işe ya da değirmene gitmez. Doğum yapmış iki kadın, yan yana gelmemeye çalışılır. Yan yana gelirlerse kırkları birbirine değer bebekler gelişmez kadınlar hastalanır. Kırklı kadın evden fazla uzaklaşmaz. Kırklı çocuk yalnız bırakılacağı zaman başucuna bıçak, soğan, sarımsak bırakılır (KK 11).

Bebeğin kırkını çıkarmak için de bazı işlemler yapılmaktadır. Bebek doğduktan 40 gün sonra, 40 tası denilen, başparmağı ve işaret parmağını birleştirdiğimizde oluşan yuvarlak kadar bir tas içerisinde, bebeğin üzerine 40 tas su dökülmek suretiyle bebek yıkanır. Bu işlem, çocuğun kırkını çıkarmak ve onu kötülüklerden korumak için yapılır (KK 4). Bir kovadan başka kovaya dualar okunarak kırk kaşık su konulur. Bebeğin kırkını çıkarmak için onu yıkadıkları bu suyla anne de banyo yapar, evin her yerine saçarlar. Bir kısmını da saklayıp başka zaman bebeği tekrar yıkarlar (KK 7). Kırk buğday, kırk arpa, kırk çöp, kırk taş bir araya getirilip suya konur. Dualar okunur. Bir kalburun üstünden dökülen bu suyla bebek, yıkanır. Böylece artık anne ve çocuğa Al basma tehlikesi ortadan kalmış olur (KK 13). Uğursuzluk getireceği düşüncesiyle çocukların salı günleri başı yıkanmaz, yani banyo yaptırılmaz (KK 11).

Çocuklar korkmasın diye ise yataklarının altına bıçak konulur (KK 1). Bebekler ya da çocuklarda korku olunca korkularının geçmesi için yazmanın (başa örtülen ince tülbent) iki ucu, karşılıklı çapraz şekilde tutulur. Çocuğun kolunun bir ucundan yazma tutturulur ve bir kaç kez koluna dolandırılır. Bu işlem, yedi kez tekrarlanır. Bunu yapan kişi içinden dualar okur ve böylece, korkunun çıktığına inanılır (KK 4). Korkan çocuklar türbeye götürülür böylece korkularının çıkacağına inanılır (KK 9). Yanmış ekmek küçük çocuklara yedirilirse, çocuğun gece korkmayacağına inanılır (KK 10). Uyumayan ve korkan çocuklara dualar okutulur. Nazar değdiği düşünülüyorsa, kulak memesinin arkasına kara sürülür. Bebeğe nazar değmemesi için omuz başına ya da giysisinin iç tarafına, mavi renkte nazar boncukları takılır. Nazar degeceği düşünülen ortamlara girileceği zaman, dualar okunarak bebeğin yüzüne üflenir. Üzerlik otu yakılıp çocuğa koklatılarak nazardan korunması sağlanır. Tuz çevrilir. Çocuğun omzuna şap asılır. Yerde yatan çocuğun üstünden geçilmez, ömrünün kıaldığına inanılır. (KK 11, KK 12).

Çocuğun ilerleyen yaşında hangi mesleği tercih edeceği de merak konusudur. Bunu tespit etmek için de, çocuğun dişinin çıkması bir fırsattır. Bu nedenle dişi çıkan çocuğun önüne farklı mesleklerin malzemeleri konulur, çocuk hangisini seçerse ileride o mesleğin sahibi olacağı düşünülür (KK 1). Diş çıkaran çocuk için yapılan uygulamalar da vardır. Yeni dişi çıkmış bebeğe diş hediği yapılmazsa dişlerin, eğri büğrü çıkacağına inanılır (KK 6). Diş hediği yapılıncaya bulgur, mısır, vs. kaynatılır. Mevlit okutulur (KK 7, KK 10).

Yürümeyen çocukların ayaklarına Malatya'da, ip bağlanır ve cuma namazından çıkan ilk kişiye bu ip kestirilir. Böylece çocuğun, yürüyeceğine inanılır. Buna 'Duşak Kesme' de denilir (KK 3, KK 5). Yürümeye başlayan çocuğun ayaklarına simit bağlanıp çocuk kaçırılmaya çalışılır. Böylece çocuğun, kolay ve çabuk yürüyeceğine inanılır (KK 1). Çocuk, yeni yürümeye başlayınca leblebi, badem şekeri vs alınıp karıştırılır. Akrabalar toplanır. İki çocuk koşturulur. Yürümeye başlayan çocuk, kalbura oturtulur. Ayağı ince ipe bağlanır. Koşan çocuklardan ilk gelen bu ipi kırar, hediye parayı kapar. Amaç çocuğun afallamadan, düşmeden yürümesini sağlamaktır (KK 7).

Bebeklerin ellerine, kollarına ve ayaklarına simit takılır. Nedeni ise bebeklerin daha hızlı yürümesi ve koşması içindir (KK 5, KK 7, KK 9). Küçük çocuklar ilk yürümeye başladığı zaman, çocuğun ayağına simit bağlanır. Sonra çocuk, yürütülür. Çocuk yürürken ardından koşulur, simit yakalanmaya çalışılır. Bunun sebebi; hem çocuğun yürümesine duyulan sevinç, hem de yürümesini geliştirme isteğidir (KK 10).

Sağlık açısından bazı inanç ve uygulamalar şöyledir: Konuşmayan çocuğa hamur suyu içirilirse çocuğun dilinin açılacağına inanılır (KK 1). Çocuk sarılık olduğunda, doktora götürülmez, sarılığının geçmesi için sarı kıyafetler giydirilir bir altın yüzük suya konur, onunla çocuk yıkanır (KK 9). Geç konuşan, konuşma güçlüğü olan çocuklar, ziyaretlere götürülür. Burada farklı insanlardan çeşitli yiyecekler alınarak konuşamayan çocuğa yedirilir. Böylece dilinin çözüleceğine inanılır (KK 10).

Çocuklara kahve verilmez kararacakları düşünülür (KK 1). Çocukların boyları, cüce kalacağına inanıldığı için ölçülmez (KK 3). Çocuğun kısa kalacağına inanıldığı için üstünden atlanılmaz. Eğer atlanmışsa üstünden tekrar aynı kişi, bir kez daha atlar (KK 2, KK 10, KK 11). Çok ağlayan çocukların ağzına, sela ile ezan vakti arası, ayakkabının tersi ile hafifçe üç kez vurulur. Böylece çocuğun, huysuzluğu ve ağlamasının geçeceğine inanılır (KK 5). Beşik boşken sallandığında, çocuğun başının ağrıyacağına, uğursuzluk geleceğine inanılır (KK 6, KK 9). Güzel çocuğa, kara sürerler ki nazar değmesin. Bir yaşına girene kadar erkek çocukların saçı kesilmez, saç kesmenin uğursuzluk getireceği inancı vardır (KK 6). Saçı ilk defa kesilen çocuğun, bu saçı saklanır. Çünkü çocuğun ömrünün, bereketli olacağına inanılır. Çocuğun ağzından, çok fazla tükürük akıyorsa; babaannenin ayağının altı yalattırılır. Böylece, bu istenmeyen durumun giderileceğine inanılır (KK 7). Bebeğin ağzından akan salyanın durması için ağzı, dayısının ayak topuğuna sürülür. Çok ağlayan ve sinirli olan çocuklar, Hırslı Baba türbesine götürülür (KK 8, KK 10).

Doğum gününde mum üflenirken dilek tutulur. Böylece, tutulan dileğin gerçek olacağına inanılır (KK 8). Küçük çocuk, bacak bacak üstüne atarsa, kardeş istediğine inanılır. Erkek çocuğu kız güzelliğinde olunca, arkasından doğacak çocuğun kız olacağına inanılır (KK 8, KK 11). İğneyi soğana batırıp bebeğin başucunda bekletirler. Bebeğe nazar değmesin diye (KK 9). Bebeğin; elini yumruk yaparsa cimri, elini açık tutarsa da cömert olacağına inanılır. Çocuğa bir yaşına kadar nazar değmesin diye hep, hediyelik ve eski giysi giydirilir. Kaplumbağanın kürek kemiğini, uğur getirmesi ve nazardan koruması için çocukların sırtına asarlar. Çocuklar, ömrü uzun olsunlar diye yedi yasına kadar tıraş edilmezler. Çocukların salı günü başı yıkanmaz. Nedeni, uğursuzluk getireceğine inanılmasıdır. Salı günü çocuğun tırnağı kesilmez, Cuma günü kesilir (KK 11).

Dişi yeni düşen çocukların dişleri, yereye gömülürse; çocuk büyüyünce mesleğinin orası ile ilgili olacağına inanılır. Örneğin okulun bahçesine gömülürse büyüyünce öğretmen olacağı gibi (KK 7, 11).

Erkek çocukları sünnet olur. Sünnet esnasında çocuğu kucağında tutan kişiye kirve denir. Çocuk erkeklığe ilk adımı atmış olur. Kirve, çocuğun ikinci babası sayılır. İki aile arasında çok sıkı bir bağ oluşmuş olur. Kirvenin kızıyla evlenmek uygun karşılanmaz. Nikâh düşmez diye inanılır (KK 12).

2. EVLENME

Evlenme, insan ömrünün geçiş dönemleri açısından değerlendirildiğinde, ikinci dönem olarak kabul edilir. Hayatının belli bir süresini yalnız başına geçiren bireyler, bir süre sonra kendilerine hayat arkadaşı aramaya başlarlar. Çünkü yalnızlığın sadece Allah'a mahsus olduğu konusunda genel bir kanı vardır. *“Evlenme ve düğün, iki gencin yaşam kaderlerini birleştirmeleri açısından bireylik davranışları, yeni bir hısımlık bağlantısının kurulması yönüyle aileler arası ilişkileri, iki tarafın akraba, dost, komşu çevrelerinin katılmasını yasa kıldığına göre de topluluk gösterileri içine alır.”* (Boratav, 2016: 191).

Türk geleneklerinde; görücü yoluyla evlenme, kız kaçırarak evlenme, beşik kertme yoluyla evlenme, çok eşli evlilik, kayın biraderle evlilik, baldızla evlilik, berder evlilik, kardeş çocukları evliliği, otura kalma evlilik, ilk görüşte âşık olma yoluyla evlilik gibi evlilik çeşitleri mevcuttur. Malatya ilinde de eski zaman dilimlerinde bu evlilik çeşitlerinin hepsi görülmesine rağmen günümüzde beşik kertme yoluyla evlenme, çok eşle evlenme, kayın biraderle evlenme çeşitlerine rastlanmaz.

Evlilik yaşının, eski zamanlardan günümüze gelene kadar arttığı, bilinen bir gerçektir. Evlilik yaşında zaman içerisinde görülen değişim, benzer şekilde evlilik şekillerine de yansımıştır. Geçmiş zaman dilimlerinde yer alan çeşitli inanç, uygulama, örf, adet, gelenek ve görenekler zaman içerisinde farklılıklar göstermiştir. İncelememize konu olan Malatya ilinde de doğum ve ölüme olduğu gibi, evlilik konusunda da çeşitli inanç ve uygulamalar mevcuttur. Örneğin evlenmeler; görücü usulünün yanı sıra, karşılıklı anlaşmaya dayalı olarak da gerçekleşmektedir. Bunların dışında, kaçma yoluyla evlenmeler de olmaktadır. Geçiş dönemi olarak evlilik; evlilik öncesi, evlilik anı ve evlilik sonrası olmak üzere üç bölüm halinde değerlendirilecektir.

2.1. Evlenme Öncesi

Evlilik hayali kuran genç kızlar kendilerini, erkekler kadar rahat bir şekilde ifade edemezler. Bunda toplum baskısı söz konusudur. Bu nedenle evlilik çağına gelmiş kızlar da ya daha örtük bir şekilde niyetlerini belli etmek zorunda kalırlar ya da çeşitli uygulamalar yoluyla bu isteklerinin gerçekleşmesini murat ederler. Bu düşünce etrafında, Malatya ilinde şu inanç ve uygulamalar gelişmiştir: Nişanlanan kimsenin kurdelesinden bir parça alınırsa kısmetin açılacağına inanılır (KK 1, KK 4). Anne, hamur leğenini hemen yıkarsa kızının evde kalmayacağına inanır. Evlenemeyenler için türbelerde kilit açtırılırsa kısmetinin açılacağına inanılır. Bekâr bir kızın kolunda kaç tane ben varsa, evlendiğinde o kadar bileziğinin olacağı düşünülür. Düğümleri iyi çözebilen kızların kaynanasıyla iyi geçineceğine, yanmış yemek dibini yemeyi sevenlerin düğününde kar yağacağına inanılır (KK 1, KK 8). Hayatı boyunca yedi defa ayna kıran bir kızın, evde kalacağına inanılır. Ellerini birbirine bağlayıp uzun süre öylece duran kızın, kısmetinin kapanacağına inanılır (KK 3). Kafasında iki çukur olanın, iki kez evleneceğine inanılır (KK 6). Gelinin nişan yüzüğünü gelinden hemen sonra kim takarsa onun kısmetinin açılacağına inanılır. Elleri diz üzerinde kavuşturmak, parmakları birbirine geçirip el bağlamak iyi değildir, insanın kısmeti kapanır. Bir kişinin üzerinde dikiş dikilirse o kişinin kısmeti bağlanır (KK 7). İki mindere üst üste oturulduğu zaman iki evlilik yapılacağına inanılır (KK 8). Çeyizi çok olanın huzuru az olur. Nişan kurdelesinin küçük bir parçası yutulursa yutan kişinin kısmeti açılır. İki sandalye üst üste konulup oturulduğu zaman veya çay

bardağında, kişinin haberi olmadan iki kaşık çıkarsa iki defa evlenecek demektir. Elmayı koparmadan sonuna kadar soyup sonrasında yastığının altına koyarak uyuyan kişi, rüyasında evleneceği kişiyi görür. Gelin ayakkabısının altına isim yazılır. Silinen isimler, gelinin arkasından evlenir. Kollar birbirine bağlandığı zaman kısmetin kapanacağına inanılır. Evlilikte gecikenler için Cuma namazından çıkan ilk kişiye, köçek (asma kilit) açtırılır. Cuma ezanı okunurken kapı, üç kere açılıp kapatılır, son seferde açık bırakılır. Muska yazdırılır (KK 13).

Evlilik hayali olan kızlar, bir yandan da çeyiz hazırlığı içerisindeyler. Bu hazırlıklar etrafında gelişen inanç ve uygulamalar da mevcuttur. Çeyiz işlerken ele iğne batması uğursuzluk kabul edilir. Kız çeyizi hazırlanırken dul veya boşanmış kadına hazırlanmaz. Çünkü kızın sonunun dul ve boşanmış kadınlara bezeyeceği düşünülür (KK 1). Başından olumsuz işler geçen kimse, gelinin hiçbir işine elini sürmez. Sürerse uğursuzluk getireceğine inanılır (KK 7).

Evliliği düşünen genç için, isteğin aileye duyurulması ilk basamağı oluşturur. Gençler, evlenme isteklerini doğrudan babaya açamazlar. İstekler, ya anne vasıtasıyla, ya da başka vasıtalarla aileye duyurulur (KK 7). Genç erkek, bulgur pilavının ortasına kaşığı saplamaya, eve geç gelmeye, bıyık bırakmaya, huysuz davranışlar göstermeye, pişirilen yemeği beğenmemeye veya ev eşyası almaya, giyimine özen göstermeye başlarsa evlenmeyi istiyor demektir. Genç kızlar ise ima ederler. Kızlarda huysuzluklar, yakınmalar, serzenişler, hayattan bezdiklerini ifade eden sözler ve davranışlar görülür (KK 13).

Çocuklarını evlendirmeye karar veren aileler, kız bakmaya başlar. Buna görücü gezme de denir. Kız evine gidilince kız, el öper ve misafirlere kahve ikram eder. Bu ziyaret sırasında kız yakından incelenir. Kızın bir sakatlığı var mı, hamarat mı değil mi öğrenilmeye çalışılır. Kızın niyeti yoksa görüçülere asık suratlı davranır. Ayakkabılarını dağınık bırakır ve yanlarında pek durmaz. Bu gezmelerde, kız beğenilirse durum aile içerisinde görüşülür, danışılır. Kız istenmeye karar verilirse, kız evine haber gönderilir. Aile, “Kız evi, naz evi” düşüncesinden hareketle kendilerini naza çeker. “Biz bir etrafımıza danışalım, görüşelim hayırlı ise olur.” derler. Birkaç kez gidildikten sonra verme olayı kesinleşince kızı istemeye giderler. Her iki tarafın yakın akrabaları, bu istemede hazır bulunurlar. Kız istenirken, oğlan ve kız babasını temsilen birer kişiye vekâlet verilir. Oğlan tarafını temsil eden kişi kızı “Allah'ın emriyle, Peygamberin kavliyle” üç kere ister. Üçüncü tekrarın sonunda, kız babası, “Allah yazdıysa bize söz düşmez, verdik gitti.” der. Orada bulunan hoca dua okur, “Allah hayırlı eylesin.” der. Söz kesmenin ardından, belirlenen bir günde nişan takılır. Aileler karşılıklı olarak birbirlerine bohça gönderirler. Bohçalarda çeşitli hediyeler vardır. Evlenecek çift için kız tarafı yastık, döşek, yorgan, vs. hazırlar. En büyük yorganın bir köşesine genç çift yesin de ağızları tatlansın ve ağızlarının tadı kaçmasın diye paket içerisindeki minik çikolatalardan veya çeşitli şekerlerden yerleştirilir (KK 5, KK 7).

Eskiden çok küçük yaşta evlenme geleneği vardı, yirmi yaşına ulaşan kıza artık evde kalmış gözüyle bakılırdı. Kıza görücü gittiğinde onu beğenip beğenmediklerini görüçüler, o ortamda açıktan söyleyemeyecekleri için evde bulunan bir şeyden yola çıkarak birbirlerinin kız hakkındaki düşüncelerini öğrenmeye çalışırlar. Örneğin; kız, evdeki bir çiçekle sembolleştirilerek; “Şu çiçek nasıl sence?” diye sorulur. Karşıdaki (mesela damat adayı) kızı beğenirse; “Çiçek gayet güzel.” der. Bundan sonra, kız istenir. Malatya’da görücü yoluyla evlenme, kız kaçırarak evlenme, beşik kertme

yoluyla evlenme, çok eşli evlilik, kayın biraderle evlilik, ilk görüşte âşık olma yoluyla evlilik gibi evlilik çeşitleri mevcuttur. Bunlardan; beşik kertme yoluyla evlenme, çok eşli evlilik, kayın biraderle evlilik çeşitlerine artık günümüzde rastlanmaz eskilerde kalmışlardır (KK 13).

Nişanlılık döneminde kız tarafına dini bayramlarda koç gönderilir. Ayrıca altın, saat, elbiselik gibi hediyeler de götürülür. Bu hediye götürme âdeti erkeğin nişanlısını ziyaretinde de geçerlidir. Düğün günü kararlaştırıldıktan sonra kız tarafından da nişanlı kızla beraber iki üç kişi alınarak düğün pazarlığına gidilir. Geline, eşya, elbise, altın, vb. alınır. Bazı köylerde buna "yük" de denilmektedir. Düğünden önce oğlan tarafından aldığı yün ile kız tarafı yatak yapar. Düğün öncesi bir gelenek de "Yolların sağlanması" adı altında kızın amcasına, dayısına ve erkek kardeşine hediye alınarak onların gönüllerini almaktır. Bunlara emmi yolu, dayı yolu denilir (KK 7, KK 13).

Kızın çeyizi güveyin evine götürülmek üzere, erkek tarafından birileri geldiğinde gelin sandığının üstüne oturulur para talep edilir. Bu nedenle kız tarafı, erkek tarafına kapıyı açmaz (KK 7). Damadın evine çeyiz sermeye, kızın annesi gitmez. Damat evine getirilip serilen çeyiz, erkek tarafınca beğenilmez veya az bulunursa; "Anası yatmış uyumuş, kızını birden büyümüş, babasının elinden gelen de buyumuş." derler (KK 13).

İki bayram arası düğün yapılmaz. Çünkü uğursuzluk olacağına inanılır (KK 6). Gelinin evine kınaya gidildiği zaman, o evden bardak, kaşık, tabak, çanak çalınırdı ki; gelinin gözü baba evinde kalmasın. Çalınan bakır tabağın içinde gelinin kınası karılır, sonra bu tabak geline verilir. Gelin, düğünden önceki gün testi kırar. Testi parçalara ayrılmazsa evliliğin hayırlı olmayacağına inanılır (KK 7).

Düğüne gelmesi istenen kişilere, okuyucu gönderilir. Bu kişiler, insanları düğüne davet ederler. Şimdilerde bu iş davetiyelerle yapılmaktadır. Oğlan evinde, düğünden üç gün önce, düğün ekmeği olarak yufka ekmeği pişirilir çünkü düğün günü misafirlere, yemekler ikram edilecektir. Düğünden hemen önceki günlerin birinde gelin, erkek tarafı eşliğinde hamama götürülür (KK 10, KK 1).

2.2. Evlenme Anı

Gelin süslemek için eskiden, tavanın karasıyla arko krem karıştırılarak makyaj malzemesi elde edilir, bununla gelin süslenirdi. Gelin hanım, yanardöner (yeşil-kırmızı renkte) bindallı gelinlik giyinirdi. Şimdilerde gelin süsleme işi, makyaj malzemeleriyle yapılmaktadır. Gelin; renkli kına elbisesi ve düğün günü beyaz gelinlik giymekte, hatta gelin arabası da süslenmektedir (KK 13).

Kına gecesinde yakılan mumların kendi kendine sönmelerini beklemeden söndürmek uğursuzluk getirir (KK 1). Kızı çok olup oğlu olmayana gelin kınası yaktırılmaz. Kına gecesini, kız tarafına kınacılar gönderilir. Kınada, oyunlar oynanır ve gelin kıza kına yakılır. Kına yakma esnasında, içerisinde hazırlanmış kına bulunan tepsi, başlar üzerinde dolaşır. Bu esnada, "Yüksek eyvanlarda bülbüller öter." türküsü söylenir. Gelin kızın; önce sağ eline kına yakılır, içerisine bir çeyrek altın konularak tülbentle sarılır. Sonra diğer eline yakılır. Kınadan bir bölümü oğlan tarafına gönderilir. Kına sırasında, gelin ağlatma töreni yapılır (KK 7).

Gelin ayakkabısının altına, bekâr kızların ismi yazılır. İsmi ilk silinenin, önce evleneceğine inanılır (KK1, KK 4, KK 6, KK 7). Gelinin damattan uzun olması, evliliklerinin kısa süreceğine işarettir (KK 6).

Kız, baba evinden pazartesi günü çıkarılmaz. Nedeni ise, evliliğin bereketsiz ve uğursuz olacağına inanılmasıdır. Gelinlikle evden çıkmaya hazırlanan kızın beline babası veya abisi ya da erkek kardeşi tarafından, bekâreti temsil eden kırmızı kuşak bağlanır. Baba evinden çıkıp güveyin evine girene kadar da yüzüne, kırmızı tülbent örtülür (KK 3, KK 7). Gelin annesinin evinden çıktığında ayaklarının önünde testi kırılır. Nedeni; kem gözlerden ve kötülüklerden korunmasını sağlamaktır (KK 3). Gelinin, evden çıkınca tabak kırması onun, güçlü olduğunu gösterir (KK 7). Gelinin duvağı yüzüne örtülerek baba evinden çıkarılır. “Gelin, duvak ile ev, suvak ile güzel olur.” görüşü hâkimdir. Gelin, baba evinden çıkarken zılgıt çekilir, tekbirler getirilir (KK 13).

Gelin hanımın, güveyin evine götürülüşüyle ilgili çeşitli söylem, inanç ve uygulamalar da vardır. Örneğin gelin ata bindirilirken, “Gelin atta, kısmet Hak'ta.” denir. Ata binmiş olarak yeni yuvasına doğru yola çıkan gelinin arkasından seslenilerek herhangi bir eşyanın yeri sorulur. Mesela; “Çuvaldızı nereye koydun?” Eğer gelin geriye dönerek cevap verirse bu kızın saf olduğuna ve gittiği yerde ezileceğine işarettir. Cevap vermeyip yoluna bakarsa gözü açık olup kendisini ezdirmeyeceğine işarettir (KK 12). Bazı kırsallarda gelin, traktörle de alınabilir. Günümüzde bu iş, lüks taksilerle yapılmaktadır (KK 7). Damadın evine, kız tarafından sadece iki üç kişi gider. Yeni bebek doğmuş olan mahalleden gelin geçirilmez. Çünkü gelinin çocuğunun olmayacağına inanılır (KK 13).

Gelinin gelmesini bekleyen erkek tarafı, çeşitli uygulamalar gerçekleştirir. Aynı şekilde gelin, yeni evine girerken de farklı inanç ve uygulamalar mevcuttur. Gelinin gelmesini bekleyen erkek tarafı, bir değneğin ucuna para, elma, şeker, mendil, vs. bağlar. Gelinin karşından geldiğini gören ilk kişi, hemen gelerek bu değneği kaçırmaz. Böylece gelinin yaklaştığı anlaşılmış olur (KK 13). Gelin koca evine girerken bardak, tahta kaşık, küp, testi, vs. geline kırdırılır; böylece gelinin, kötü huylarının gideceği, evine uğur ve bereket getireceği düşünülür. Gelinin başına; gelişi bereketli olsun diye şeker, buğday vs. dökülür. İmanlı olsun diye Kuran'ın altından geçirilir. Tatlı dilli olsun diye ağzına bal verilir (KK 1, KK 7). Gelin eve girerken kayınvalidesinin kolunun altından geçer. Böylece kayınvalidesinin emrine girdiğine inanılır (KK 7).

Gelin; damadın ayağına nikâh bittikten hemen sonra basarsa, gelinin sözünden çıkmayacağına inanılır (KK 1). Düğün günü, gelinin kucacağına erkek çocuk verilince doğacak çocuğunun da erkek olacağına inanılır (KK 3). Düğün evinde eğlence düzenlendiğinde, kadın erkek ayrı eğlenirler. Araya bir bez çekerler. Düğünlerde davul ve zurna bulunur. Günümüzde bunlar da, eskiye oranla eğlence aracı olarak daha az çalınmaktadır (KK 13).

Düğün anında bahşiş veya hediye almak için Malatya'da hiçbir fırsat kaçırmaz. Erkek tarafına serilen kızın çeyizine bakmaya gelenler, hediyelerle gelirler. Yeni evlilere takı merasimi düzenlendiği gibi çeyiz sandığını kız evinden almaya gelenler, sandığın üstüne oturmuş bahşiş bekleyen birileriyle karşılaşır. Gelin çıkarılacağı zaman kapı açılmaz. Arabada giderken arabanın önü kesilir, yol verilmez. Düğün ekmeğini pişirenler bahşiş bekler. Düğün yemeğinin kapağı, bahşiş

alınmazsa bir türlü açılmaz. Bazı yerlerde düğüne katılanlara ufak tefek hediyeler verilir (KK 7, KK 9, KK 10, KK 13).

2.3. Evlenme Sonrası

Gerdek gecesi gelin, gelinliğini damadın ceketinin üstüne atarsa evde, gelinin sözü geçer (KK 13).

Düğünden üç gün sonra kız tarafı oğlan tarafına tatlı gönderir. Bir hafta sonra, gelinle kocası kız tarafını ziyaret ederler. Buna "Haftasına gitmek" adı verilir. Kız tarafı ise on beş gün sonra karşı tarafı ziyaret eder. Bu ziyaretlerde, genç çifte hediyeler verilir (KK 7).

Yeni gelinin yanına yeni doğan bebekle gidilmez. Hem gelini, hem de bebeği kırk basar (KK 9). Gelin saygı gereği, evdeki büyüklerle konuşmaz. Onların yanında yemek yemez. Bu durum, büyüklerinden para gibi maddi bir şey almasına kadar sürer. Bunu alınca ellerini öper. Böylece gelinliğini bozmuş olur. Kocaya ismiyle hitap edilmez, ayıp karşılır. Bu nedenle ona, "Gişi." diye hitap edilmesi yaygındır (KK 13).

Evlendikten sonra kilo alan gelin için; "Yeri iyi." zayıflayan için "Yeri kötü." tahminlerinde bulunulur (KK 7).

Kadın, kocasına katırtırnağı yedirirse kocanın kendisinin her dediğini yapacağına inanılır (KK 1).

3. ÖLÜM

Ölüm, geçiş dönemlerinin üçüncü ve son ayağını oluşturur. "*Ölüm, somut olarak insan yaşamının sona ermesidir ama insan topluluklarının inanış ve törelerinde bu olay da doğum ve düğün gibi bir geçiş aşaması değerini taşır. Ölümden sonra da ölünün yaşayanlarla ilişkileri, alışverişleri süregitmektedir.*" (Boratav, 2016: 221).

"*Ölümden korkan insanlar ölümü getirebilecek söz ve eylemlerden kaçınmışlar; ölüme neden olan olaylara, varlıklara ve hastalıklara karşı dine, büyüye, halk hekimliğine ve tekniğe bağlı uygulamalar geliştirmişler; ruhlara, ölümlere, ölü gömmeye ve ölüm sonrasına bağlı inanış ve uygulamalar meydana getirmişlerdir.*" (Aça, 2016: 479).

Dünyaya adımını atan her canlı, vakti geldiğinde ölüm gerçeğiyle yüzleşecektir. Bu durumun bilincinde olan insanoğlu ise bu gerçek karşısında kendince bazı inanç, âdet ve pratikler geliştirmiştir.

Ölümlle ilgili inanç ve uygulamalar; ölüm öncesi, ölüm anı ve ölüm sonrası olmak üzere üç bölümde incelenebilir.

3.1. Ölüm Öncesi

İnsanoğlu ölümü kendisine yakıştırmaz ama aynı zamanda vakti gelince öleceği bilincine de sahiptir. Bu nedenle, henüz nefes alınıp verilirken ölüm hakkında bazı inanç ve uygulamalar geliştirilmiştir. Örneğin; saç taranırken dökülen saçları atmak doğru değildir, bunlar biriktirilir. Kişi ölünce de kabrine konur. Çünkü bu saçlar kıyamet gününde tekrar çıkacaktır (KK 1). Sabahın erken saatinde, evinden başkasına ateş verenin ocağı söner. Lamba yakılmayan evin ocağı her vakit

kararır. Aynı zamanda ev sahibinin öldükten sonra mezarı da karanlık olur (KK 5). Aynanın düşüp kırılması, ateş alevinden ses çıkması, gece vakti dikiş dikilmesi sonucunda ölümün geleceğine inanılmaktadır (KK 8, KK 9, KK 12).

Kurban kesilirken hayvan dilini dışarı çıkarırsa, kurban sahibi o yıl içerisinde ölür. Bir çocuk sürekli ağlarsa o evde mutlaka ölüm meydana gelir. Değirmenden ilk gelen unla yapılan ilk ekmeği yiyen kişinin, karısı ölür. Yarım çayı içen kadın, dul kalır. Gece aynaya bakanın ömrü kısa olur (KK 5). Ayakkabı çıkarılırken ters dönerse, ayakkabı sahibinin tez vakitte öleceği düşünülür. Günümüzde her insanın gökyüzünde bir yıldızı olduğuna inanılır ve bu yıldızlardan biri kaydığında bir insanın öleceğine işarettir. Dışarıya verilen kazan, gece eve alınmaz. Ölü gömmekte kullanılan kürekler, üç gün eve sokulmaz (KK 7).

Mezarlığı parmağı ile işaret etmek iyi değildir. Parmakları ile işaret eden kişilerin parmakları kurur. Unutulmuş gösterildiğinde ise hemen, o parmak ısırılır (KK 1). Mezarlıkta sigara içilmez. Akşam sakız çiğnenmez çünkü akşam çiğnenen sakız, ölü etidir. Mezardaki ölünün canına batar düşüncesiyle gece şiş ile çorap örülmez (KK 7).

Ölümün habercisi olarak adlandırılan hayvanlarla ilgili inançlar bulunmaktadır. Örneğin; köpeğin gereksiz yere uzun uzun uluması, evin damına karga veya baykuşun konup ötmesi, kara kedinin evin yakınında dolaşması gibi durumlar bir kara haberin geleceğine ve bir ölüm gerçekleşeceğine yorumlanır (KK 12).

Rüyada, önceden ölen bir yakınının kişiyi yanına çağırması, evin orta direğinin yıkılması, evin bir tarafının yıkılarak göçmesi, güneş ve ay tutulması, mevsimi olmadan meyve görme/ yeme, diş çekme, diş düşmesi, evin yıkıldığını veya yandığını görmek, kalabalık, sel ve çamur gibi olaylar ölüme yorumlanır. Kötü rüya görülünce sadaka verilir ve rüya, akıp gitmesi için akar bir suya anlatılır (KK 12).

Hastanın; gözleri kayar ve soğursa, burnu çökerse, nefes alıp vermede hırıltı olursa, daha önceden ölen bir kimsenin kendisini çağırdığını söylerse, gurbette olan çocuklarını sayıklarsa, su isterse, sabit bir şekilde bir noktaya bakarsa, yanındakilerden helallik alırsa, ağzına köpük yığılırsa, elinde ve yüzünde ben şeklinde lekeler çıkarsa, uzaktaki başka akrabalarını görmek isterse, kimsenin işitmediği sesleri işittiğini söylerse, kimsenin görmediklerini gördüğünü ifade ederse o kişinin öleceğine yorumlanır. Bitlenmesi de yakın zamanda öleceğine işarettir. (KK 12).

3.2. Ölüm Anı

Ölmek üzere olan kişiye karşı son görevlerini yapmak amacıyla yakınları, harekete geçerler. Bu durumda kişinin ağzına, tülbentle su, özellikle zezem suyu verilir. Ölüm esnasında kişinin baş tarafında beklenilir. Baş kibleye çevrilir. Ayak tarafı boş ve açık bırakılır. Böylece Azrail'in rahatça gelip ruhu teslim alacağına inanılır. Ruhunu daha kolay teslim edebilsin, acı çekmesin diye ölüm anında yatağında yatan kişinin başı, yastığından düşürülür. Ruh rahat bir şekilde uçup gökyüzüne gitsin diye kapı ve camlar açılır. Takma dişleri çıkarılır. Ölecek kişinin başında Kur'anı Kerim okunur. Yanında sürekli olarak Kelime-i Tevhit ve Kelime-i Şahadet getirilir. Ona da söylenmeye çalışılır. Can ikiye bölünür, zor ölür inancıyla bu esnada bağırılmaz (KK 12).

Bir kişinin vücudunun, hareketsiz ve kaskatı kesilmesinden, göğüs kafesinin inip kalkmasından, bakışlarından ve vücudunun soğumasından ölmüş olduğu anlaşılır. Öldüğünden emin olmak için ağzına ayna tutulur. Aynada buharlaşma olursa yaşadığı, olmazsa öldüğü anlaşılır. Nabzına bakılır (KK 11). Öldüğünden emin olunduktan sonra cenaze, şişmesin diye serin yere konur. Üstüne bıçak, tepsi, kepçe gibi metal eşyalar bırakılır (KK 12).

Ölünün yanına hayızlı kadın giremez. Girdiği zaman ölü silkelenir, böylece ölüye rahatsızlık verilmiş olur, şeklinde düşünülür (KK 13).

3.3. Öldükten Sonra

Kişinin öldüğü kesinleştikten sonra da birtakım işlemler yapılır. Öldüğü anlaşılır anlaşılmaz çenesi çekilir ve bağlanır. Gözleri açıksa kapatılır. Elleri yanlara getirilir, ayak başparmak uçları bir iplikle bağlanır. Temiz bir yatağa alınır, buna rahat döşeği denilir. Üzerindeki giysiler yırtılarak çıkarılır. Bu giysilere ölünün soykası da denilir. Yatakta sağ yanı kıbleye gelecek biçimde bırakılan ölünün üzerine çarşaf serilir (KK 4). Gözü açık ölmüşse bir beklediği var olduğu düşünülür ve gözü arkada kalmasın diye elle sıvazlanarak gözleri kapatılır. Ölenin üstünde oklava kırılır (KK 6). Yakın çevresine telefon edilir. Haberci gönderilir. En yakın camide sala okutulur duyuruda bulunulur (KK 1). Yatağın etrafında, halka biçiminde oturularak beklenir (KK 6).

Yakınları tarafından kefen hazırlanır. Kazanda su ısıtılır. Ölü evinin pencereleri açılarak havalandırılır. Ölenin giysileri, yatak ve yorgani bir kadın tarafından yıkanır. Elbiseleri ölü yıkayıcılarına verilir. Ayrıca bu kadınlara, birkaç kalıp sabun verilir. Yıkama işlemi bittikten sonra, bazı yörelerde kazan ters çevrilir. Ölünün yıkandığı evde üç gün ışık yanar (KK 6). Giysileri ve diğer eşyaları genellikle fakirlere dağıtılır. Ayakkabısı, isteyen alsın diye kapının önüne bırakılır. Baş sağlığına gelen kişilerin ayakkabıları ters çevrilmez. Kırk gün kadar radyo ve televizyon açılmaz, hiçbir şekilde müzik dinlenmez (KK 12).

Akşam gün batımına yakın zamanda cenaze defnedilmez. İnanışa göre, gün batımından sonra yer mühürlüdür, kimseyi kabul etmez. Ertesi gün öğle namazına müteakip defnedilir. Erkek cenazesini erkekler, kadın cenazesini kadınlar yıkar. Boy abdesti aldırılır. Yıkama işi “teneşir” denilen bir tahta kerevet üzerinde yapılır (KK 4).

Cenaze yıkandıktan sonra bekletilmeden mezara götürülür. Cenaze evden çıkarıldıktan sonra yerine taş konur. Sebebi, ardı sıra başka bir canlı ölmesin, ne gelirse taşın başına gelsin dindedir. Cenaze namazı kılındıktan sonra defnedilir (KK 12).

Ölen kadımsa, saçına kına serpilir/ yakılır. Saçları örülür veya boynuna dolanır. Ölen kişi evlilik çağında, nişanlı veya yeni gelin ise tabutun veya mezarının üstüne gelinlik, ölen evlilik çağında erkekse damatlık konulur (KK 12). Ölen kadın, evlilik çağında veya nişanlı değilse tabutun üzerine yazması atılır. Yetişkin erkek ise çoğu zaman giysi konulmaz. Üzerine bir örtü atılır. Şehitse tabutuna bayrak sarılır. Tabutla taşınıp defnedilir. Ölen küçük çocuklar ise bir kişinin kolları arasında mezara götürülür (KK 4).

Halk arasında “Tabut hızlı gider.” diye bir söz vardır. Omuzlardaki tabut ne kadar yavaş adımlarla götürülürse götürülsün, yine de gideceği yere çabucak ulaşır. Çünkü ölü, toprağına olan hasretini artık bitirmek istemektedir (KK 12).

Ölenin arkasından, özellikle de ölen çocuk ise çok ağlanmaz. Çünkü ağlandığı takdirde mezarın içini su basacağı ve mevtanın sırlıklam olacağına inanılır. Ölünün yattığı yerden acı çektiği düşünülür. Mezar ziyaretinde ağlayıp kendini kaybedenlerin, başı üzerine toprak serpilir (KK 12).

Türkiye'nin pek çok yerinde olduğu gibi defin işleriyle ilgili inanışlar Malatya yöresinde de oldukça yaygındır. Aslına bir an evvel dönsün diye ölünün üstü toprakla çok çabuk örtülür. Gömme işlemi bittikten sonra, sorgusunun ve sualinin çabuk ve kolay verilmesi için üzerine su dökülür. Yabancı hayvanlar tarafından cenazeye zarar gelmemesi için mezarın yanında, gün batımından sonra ateş yakılır. Mezarlıktan ağaç kesilmez. Ağaçta cin olduğuna inanılır. Mezar kazıcısına para verilmezse ölünün rahatsız olacağı düşünülür (KK 12).

Ölen kişi kendisinin öldüğünün farkında değildir. Bu nedenle, defin işlemi yapıldıktan sonra herkes mezarın başında ağlarken "Acaba kim öldü, neden ağlıyorlar." diye kendi kendine sorar. Sonra da ayağa kalkmak üzere harekete geçer ama kafasını mezar tahtalarına çarpar. Böylece durumun farkına varır ve "Eyvah! Meğerse ölen benmişim!" diyerek büyük üzüntü duyar (KK 12).

Cenaze kaldırıldıktan sonra en az üç gün taziye evine, konu komşu yemek getirir. Cenaze evinde ocak yanmaz, kazan kaynamaz. Definden üç gün, kırk gün, elli iki gün sonra ölen kişi için mevlit okutulur. Çünkü bu tarihlerde, ölenin vücudunda değişiklikler olur. Burnu düşer, gözü akar vs. (KK 12).

Cenaze çıkan evin erkekleri, en az bir hafta sakal traşı olmazlar. Kadınlar ise alınlarını siyah bir yazma ile bağlarlar veya siyah giyerler (KK 2).

Cenazenin kaldırıldığı üçüncü ya da yedinci günde ölü evinde, yemek yapılarak mevlit okutulur. Bazen de helva dağıtılır. Üçüncü günü ile kırkinci günü arası hatim indirilir. Elli ikinci günde, etin kemikten ayrıldığına inanıldığı için o günün akşamı, Kuranı Kerim okunur (KK 2).

Taziye üç ay sürer. Bu süre içerisinde cenaze sahiplerini yalnız bırakmamak için taziye evine gidilip gelinir. Ölüyü defnetme işleminden sonrasına denk gelen ilk bayramda da cenaze sahiplerinin üzüntülerini ve yalnızlıklarını paylaşmak için bayramda, ziyaretler gerçekleştirilir (KK 9).

Her Cuma kabir ziyareti yapmak gerekir. Çünkü Cuma günü saat 11.00'de ölü, yerinden kalkıp etrafa bakar. Birilerini bekler. Dini bayramların sabahında, kimseyle bayramlaşmadan mezarlığa gidilir. Amaç, en önce geçmişlerle bayramlaşmaktır (KK 2).

Ölümden sonra gelen ilk Ramazan ve Kurban Bayramı, ölen kişinin ilk yas bayramıdır. Bu nedenle bayramlaşma ilk önce, bu evlere gidilerek yapılır. İlk yas bayramında mezara gidilerek mezarlıkta şeker, leblebi gibi yiyecekler dağıtılır (KK 12).

SONUÇ

Geçiş dönemlerinin ilkini oluşturan doğum, neslin devamı ve yeryüzündeki varlığın gerekliliği olarak görülmektedir. Bu dönemlerde çeşitli inanış ve uygulamalar; dini motifler ve kültürel etmenler etrafında şekillenir. Anadolu'nun hemen her yerinde bu doğrultuda çeşitli inanış ve uygulamalar bulunmaktadır. Çalışmayı oluşturan Malatya ili de bu inanç ve uygulamaların

birçoğuna ev sahipliği yapmaktadır. Geçiş dönemlerinin ilki olan doğum ekseninde inanç ve uygulamalar incelendiğinde bunların neredeyse tamamının kadın üzerinde yoğunlaştığı görülür. Nedeni ise çocuk sahibi olamamanın sorumlusu olarak kadının görülmesidir. “*Erkek egemen toplumlarda doğumla ilgili kusurlar genellikle kadında görülmektedir. Kadının gebe kalamaması veya çocuğun sağlıklı bir şekilde doğmaması, çoğu zaman kadının kısırlığına veya ihmalkârlığına bağlanmaktadır. Bu nedenle doğumla ilgili inanış ve uygulamaların merkezinde kadınlar yer almaktadır.*” (Örnek, 2000: 132).

Dirse Han Oğlu Boğaç Han destanında da çocuğu olmayan kişiler, bey dahi olsalar toplumdan dışlanmakta, çocuklu olanlara göre daha az itibar görmekteler. Destanda bu konu şu şekilde dile getirilmiştir: “*Bayındır Han yerinden doğrulmuş, bir yere ak otağ, bir yere kızıl otağ, bir yere kara otağ diktirmiş, oğulluyu ak otağa, kızlıyı kızıl otağa, oğlu kızı olmayanı kara otağa kondurun, kara keçe altına döşeyin, kara koyun yahnisinden önüne getirin, yerse yesin, yemezse kalsın gitsin, onun ki oğlu kızı olmayana Tanrı Teâlâ ona beddua etmiştir, biz de beddua ederiz.*” (Ergin, 2017: 23).

İl sınırları içerisinde bulunan ziyaretler ve ocaklar inanç ve uygulamalarda önemli yer tutar. Bu da bize Orta Asya’dan miras kalan atalar kültürüne işaret eder ki bu kült, Hunlar ve Göktürklerden bu yana Türklerde görülen en güçlü inanışlardan biridir. Ölen saygın kişinin ruhunun insanlara, bir şekilde yardım ettiğine ve onları kötülüklerden koruduğuna inanılır. Türbelerde kurban kesmek de bu saygın kişiyi memnun etme isteğinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca çocuğu olmayan kadının buralarda, elbisesinden parça keserek ağaca bağlaması da kansız kurban, *iduk* olarak düşünülebilir. Bu uygulama ise Türk mitolojisinde kutsal kabul edilen ve doğum ile hayatı sembolize eden ağaca işaret eder.

“El benim elim değil Fatıma anamızın eli.” cümlesinde İslami inanış izi mevcuttur. Nitekim İslamiyet öncesinde de “Umay Ana’nın eli.” ifadesine birçok Türk boyunda rastlanmaktadır. Muska taşıma uygulamasında da yine İslami inanış söz konusudur.

Bütün Türk dünyasında olduğu gibi al karısı ve al basması etrafındaki inanış ve uygulama örneklerine Malatya ilinde de rastlanır. Bugün bile pek çok Türk topluluklarında loğusa kadınlar, albastıdan, bir bıçak, iğne, çekiç gibi ham maddesi demir olan bir şey ile korunmaya çalışmaktadırlar. Türkiye sınırlarında ve Malatya ilinde de bu inanç ve uygulamaya rastlanır. Türkistan’daki Kam törenlerinde de demir ve demircinin ayrı bir yeri olduğu bilindiğine göre bu inanış ve uygulamanın kökeni olarak Türkistan ve Kamlık geleneği gösterilebilir. Zaten destanlarımızda da demir, önemli bir madde olarak yer almaktadır.

Geçmişten günümüze evlilik türlerine göz atıldığında, birkaç türle karşılaşmamız mümkündür. ‘*Dede Korkut Kitabı’nda ve Halk Hikâyelerinde Evlilik*’ başlıklı makalesinde Nedim Bakırcı; “*Dede Korkut Kitabı’nda ve halk hikâyelerinde; görücü yoluyla evlenme, kız kaçırarak evlenme, beşik kertme yoluyla evlenme, çok eşli evlilik, kayın biraderle evlilik, ilk görüşte âşık olma yoluyla evlilik gibi evlilik çeşitleri*” (Bakırcı, 2018: 3) olduğunu belirtmiştir. Malatya ilinde de geçmişte yer alan bu evlilik çeşitlerinden beşik kertme yoluyla evlenme, çok eşli evlilik, kayın biraderle evlilik gibi evlenme çeşitlerine rastlanmamaktadır.

Baba evinden ayrılmaya hazırlanan kızın beline kırmızı kuşak bağlanır. “Türk’ün gözü aldadır.” sözünden hareketle bu rengin kutsallaştırıldığı söylenebilir. Tonları ve değişik

adlandırmalarıyla al veya kızıl diye de bilinir. Türk kültüründe güneyin rengidir. Türklerin en eski inançlarıyla ilgili olarak “Al Ruhı” veya “Al Ateşi” adları verilen bir ateş tanrısının, koruyucu bir ruhun varlığı bilinmektedir. İşte Türklerin en eski devirlerinden beri Al bayrak kullanmalarının bu Al Ateş kültüne bağlı bir gelenek olduğu düşünülebilir. Köktürk Yazıtlarında, Divânü Lugat’it-Türk’te, Kutadgu Bilig’de, Türk destanlarında, Dede Korkut Hikâyelerinde ve Türk halk hikâyelerinde evlilik âdetleri üzerinde durulur.

Taziye sahipleri de alınlarına siyah yazma bağlar, siyah giysi giyerler. Kara renk, hemen her toplumda matem rengidir, hüznü çağırıştırır. Bu nedenle yas anında kara giymek kültürümüze yerleşmiştir. Eski Türklerdeki Kam inancına göre yeraltı tanrısı Erlik, bütün felâketlerin, kıtlıkların, hastalıkların sebebidir ve kara renkle adlandırılmıştır.

Alper Tunga sagusunda da görüleceği üzere ölüm, insanları hep derinden etkilemiştir. “*Alp Er Tunga öldi mü/ İsiz ajun kaldı mu/ Ödlek öçin aldı mu/ Emdi yürek yırtılır.*”

Bu nedenle ölüm eksenli çeşitli inanç ve uygulamalar, geçmişten günümüze süregelmiştir. Destanlarda görüldüğü üzere eskiden, ölenin arkasında yüzü yırtma, çeşitli uzuvlara zarar verme gibi vücuda zarar verme ve ne kadar çok zarar verirsene, o kadar çok üzüldüğün anlamına gelmesi gibi bazı inanç ve uygulamalar, günümüzde hemen hemen yok gibidir. Günümüzde daha sakin ve vücuda zarar vermeyen farklı inanç ve uygulamalara rastlamaktayız. Mesela günümüzde Türkler, ruhun gökyüzüne uçup gittiğine inandıkları için ölüm anında kapı ve camları açarlar ki ruh rahat bir şekilde uçup gitsin. Ağit düzenlerler, yas tutarlar ama vücutlarına ciddi zarar vermenin de ölenin ruhuna iyi gelmeyeceğine inanırlar. Aynı inanç, Malatya ilinde de mevcuttur.

Ölü aşı verilmesi de eski geleneklerimizdendir. Türk destanları ve özellikle Dede Korkut Hikâyelerine göz atıldığında, kahraman öldüğü zaman, atının kesilerek pişirilip ölü aşı olarak cenazeye katılanlara ikram edildiği görülür. Günümüzde de yemek verme, bunun için de hayvan kesme uygulaması söz konusudur. İslamiyet’in etkisi ve atın kültürümüzdeki eski yerini korumamasından dolayı artık at yerine koyun veya keçi konu olan Malatya ilinde yenilmediğini söyleyebiliriz.

Sonuç olarak; başlarına gelen olumsuz durumlar karşısında çaresiz kalan insanoğlunun, bu olumsuz durumlardan kurtulmak adına, çeşitli inanç ve uygulamalara başvurduğu, kutsallığına inandıkları canlı cansız her şeyden medet umdukları belirtilebilir. İl sınırında tespit ettiğimiz bu inanç ve uygulamaların kökeninin ise İslamiyet öncesi Türkistan Türk inançlarına dayandığı, İslamiyet etkisiyle dönüşüm geçirerek günümüze ulaştığı söylenebilir. Malatya ilinde de yer alan geçiş dönemleriyle ilgili inanç ve uygulamaların kökeni hiç şüphesiz Eski Türk İnançlarına dayanmaktadır.

Kaynaklar

1. Kaynak Eserler

Aça, Mehmet, Yolcu, Mehmet Ali (2016). “Halk Bilgisinin İnanış Temelli Temsilleri”. *Halk Bilimi El Kitabı*.(Editör Mustafa Aça). Konya: Kömen Yayınları.

Araz, Rıfat (1995). *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*. Ankara: Ankara Kültür Merkezi Yayınları.

- Bakırcı, Nedim (2018). *Dede Korkut Kitabı'nda ve Halk Hikâyelerinde Evlilik*. Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi.
- Boratav, Pertev Naili (2016). *100 Soruda Türk Folkloru*. Ankara: Bilgesu Yayınları.
- Ergin, Muharrem (2017). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Kalafat, Yaşar (2010). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Ankara: Berikan Yayınları.
- Karaağaç, Meryem (2013). *Malatya'da Geçiş Dönemleri*. Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kısacık, Raşit (2011). *Malatya'nın Yöresel Kültürü*. Yılmaz Matbaacılık.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük (9. baskı)*. Ankara: TDK.
- Örnek, Sedat Veyis (2015). *Geleneksel Kültürümüzde Çocuk*. Ankara: Bilgesu Yayınları.
- Örnek, Sedat Veyis (2000). *Türk Halk Bilimi*. Ankara: Bilgesu Yayınları.

2. Kaynak Kişiler

- KK 1 Nazan Atila, 1961 Fırat Mahallesi doğumlu, ev hanımı, okur – yazar.
- KK 2 Emine Yıldız, 1934, Hekimhan Karapınar Köyü doğumlu, okur- yazar değil.
- KK 3 Birsen Mutlu, 1972, Konak Kasabası doğumlu, okur- yazar.
- KK 4 Gafure Altın, 1958 Orduzu Mahallesi doğumlu, ev hanımı, okur – yazar.
- KK 5 Saniye Daşkın, 1956 Darende Akova Köyü doğumlu, ev hanımı, okur – yazar.
- KK 6 Remziye Özdemir, 1968 Hatunsuyu Köyü doğumlu, ev hanımı, okur – yazar.
- KK7 Gönül Gür, 1971 Konak Kasabası doğumlu, ev hanımı, okur – yazar.
- KK 8 Seyfettin Apak, 1977 Bostanbaşı Mahallesi doğumlu, işçi, okur – yazar.
- KK 9 Şerife Katı, 1956 Pınarlıgeçit Köyü doğumlu, ev hanımı, okur – yazar.
- KK 10 Zeynep Taşkın, 1967 Orduzu Mahallesi doğumlu, ev hanımı, okur – yazar.
- KK 11 Cengiz Taşkın, 1940 Battalgazi Çamurlu Köyü doğumlu, çiftçi, okur – yazar değil.
- KK 12 Aliseydi Kaya, 1949 Sarıhacı Köyü doğumlu, emekli, okur-yazar.
- KK 13 Döne Kaya, 1944 Sarıhacı Köyü doğumlu, ev hanımı, okur-yazar değil